KOEDA SĚMBĚRANI

DOOR

Dr. PH. S. VAN RONKEL.

Het woord sěmběrani is in de Maleische taalwetenschap een crux interpretum.

De beteekenissen, die de woordenboeken er van opgeven, zijn even talrijk en verscheiden als de afleidingen van dit woord, welke vele geleerden hebben voorgesteld.

De een is overtuigd dat het woord inlandsch is, de ander gelooft uitsluitend aan eenen oorsprong uit het Sanskrit. Tot de eerstgenoemde categorie behoort de verdienstelijke Malaïcus H. C. Klinkert. Deze verklaart sěmběrani als běrani met vóórgevoegd sěm, dus: vurig, stoutmoedig. Met meer recht zoude men hier kunnen spreken van een genasaleerd sě, welks nasaal overeenkomt met den aard van den beginmedeklinker van den stam; vóór d is de neusklank dus n (sěndiri-diri), vóór b is hij m, zooals in sěmbarang-barang. Indien werkelijk běrani van paarden wordt gebezigd — wat op het oogenblik in het midden gelaten wordt — zoude de afleiding niet onwaarschijnlijk zijn, ware het niet dat er naast سمبرانی eene spelling سمبورانی voorkomt die op de uitspraak sěm-boerani wijst.

Een oorsprong uit het Sanskrit wordt gegist door wijlen den hoogleeraar Pijnappel; in zijn woordenboek stelt hij het woord in quaestie gelijk aan het Sanskrit soewarna = van een fraaie kleur. Niemand zoude thans die etymologie verdedigen; het Sanskrit soewarna zou in het Maleisch niet anders dan soewarna luiden.

Een andere afleiding uit het Sanskrit danken wij aan Professor Kern. Men vindt ze in het boek „Het paard onder de volken van het Maleischè ras“ door wijlen Prof. P. J. Veth, in de tweede noot van bl. 57. Daar leest men: „Prof. Kern, wien ik over dit woord raadpleegde, denkt aan de mogelijkheid dat het ontstaan is uit Sauparni of Sauparneya, d. i. Soeparna's telg, een der

namen van Garoeda. Er bestaat eene Hindoesche vertelling omtrent een jongeling die zich een houten garoeda vervaardigde, om dien als voertuig te gebruiken, en Sir Richard Burton giste reeds dat daaraan het vliegende paard der MI Nachten was ontleend (Zie Lady Burton's *Arabian Nights*, II, 138). Dat Sembrani en Garoeda wel eens nevens elkander voorkomen schijnt mij tegen deze gissing omtrent den naam Sembrani geen afdoend bezwaar, daar de splitsing van mythologische figuren eene gewone zaak is."

Daar eene etymologie steeds, uit een zakelijk en historisch oogpunt, moeilijk te bewijzen is, en Prof. Kern niet meer dan hare mogelijkheid erkent, is het zeker niet ongepast de quaestie nog eens aan de orde te stellen, en eene nieuwe afleiding voor te dragen en te verdedigen.

De beteekenissen van het woord — wij zeiden het reeds — verschillen in de lexica niet minder dan de afleidingen. Het wordt verklaard met: een denkbeeldig ras van paarden, paarden van buitengewone hoedanigheden, gevleugelde paarden, bliksemsnelle paarden, vliegende paarden. Feitelijk wordt het woord niet verklaard.

Allereerst moet de ware vorm van het woord vastgesteld worden, dan de grondbeteekenis, waaruit de andere beduidenissen zich kunnen hebben ontwikkeld; wanneer tot etymologiseeren wordt overgegaan, moet men tot een originele komen dat in vorm zoo weinig mogelijk van het Maleische woord afwijkt. Aan dezen laatsten eisch voldoet de identifiëering met soewarna zeker niet; die met sauparni ook niet geheel en al. In beide gevallen blijft de nasaal vóór de b (resp. uit w en p) onverklaard.

Eerst de woordvorm dus.

Het is een bekend verschijnsel dat de derde lettergreep van achteren (de antepaenultima) in het Maleisch, Javaansch en Soendaasch de neiging vertoont om in klank te verminderen; a, e, oe, o, worden herhaaldelijk tot ě. In het Maleische schrift is dit niet zichtbaar, doch in het Javaansch wijst zeer vaak de pĕpĕt in de derde van achteren naar eene niet-betoonde, doffe uitspraak van oorspronkelijk a, oe of o.

Waar nu nevens elkaar twee vormen سمبرانی sĕmbĕrani, en سمبورانی sĕmboerani (of sĕmborani) bestaan, ligt het voor de hand den tweeden als den oorspronkelijken, den eerstgenoemden

als den afgesleten, aan het Maleisch-Javaansche taaleigen geädop-
teerden, vorm te beschouwen.

Als den waren vorm nemen wij dus sěmboerani aan.

Thans de beteekenis.

Uit de veelheid der opgegeven beteekenissen blijkt reeds dat het woord een oud, lang geleden overgenomen of in zwang geweest woord is, welks begrip verloren is, en dus op het gebied van het bovennatuurlijke werd overgebracht.

In de tallooze verhalen waarin de koeda sěmběrani optreedt treft men geene omschrijving van het woord aan. Wanneer wij met eenige kans op slaging naar eene verklaring in Maleische teksten willen zoeken, zullen wij tot de oudste geschriften onze toevlucht moeten nemen, voornamelijk tot die van historisch karakter. En vóór alles wenden wij ons dan tot de twee merkwaardige kronieken, de twee boeken van mythe en geschiedenis, over welker oorsprong en verwantschap het ware licht nog moet opgaan: de Sadjarah Malajoe en de Hěkějat Radja-radja Pasai.

Het eerste der beide werken gaf ons voor dit onderwerp geene inlichting; doch het tweede biedt eene vingerwijzing welke, zoo ik mij niet geheel vergis, den zoekende op het goede spoor kan brengen.

Wij slaan van het genoemde boek bl. 63 op.

Op die bladzijde (uitg. Dulaurier) wordt verhaald van een poging om een ontembaar paard te berijden, dat getiteld is koeda sěmběrani, en verder omschreven wordt als anak koeda parasi (reg. 8).

Eenige regels verder wordt het paard genoemd: koeda galak kělaboe sěmběrani anak koeda parasi (reg. 8 v. o.)

Deze woorden moeten ons den weg wijzen.

Wij zien er uit dat van gevleugelde paarden geen sprake is, slechts van een woest paard, door geen mensch bereden (tiada pěnah dikandarai manoesia, reg. 5 v. o.) een Perzische bastaard, van gekruist ras dus, en aschgrauw van kleur. Indien een echt Perzisch ros bedoeld ware zoude er koeda parasi staan; anak parasi beduidt ongetwijfeld een paard van Perzischen vader en inlandsche moeder. Met "kělaboe", eigenlijk "aschkleurig" kan de robe van een wolfgrauw of muisvaal paard aangeduid worden; wellicht rossig, welke kleur bij andere dieren, een hond bv. in het Maleisch perang zoude heeten, bij paarden eveneens door kělaboe weěergegeven wordt.

Perzische paarden zijn in den Indischen archipel meer dan eens ingevoerd als dekhengsten ter verbetering van de inlandsche rassen; slechts uit de laatste eeuw zijn over deze zaak positieve gegevens bekend, voor de vroegere eeuwen hebben wij geene berichten. (Zie Hoofdstuk II van Veth's boekje).

In elk geval moeten paarden uit Perzië over Hindoëstân naar Oost-Indië gekomen zijn; terecht zegt Prof. Veth (o. c. bl. 24) »dat zij (de oorspronkelijk in het Hoogland van Azië thuis behoorende Tartaarsch-Mongoolsche familie van paarden waartoe de inlandsche rassen te rekenen zijn)... naar Hindostan en door de Hindoe-kolonisten naar Insulinde zijn gekomen.» Over de genealogie heb ik geen oordeel, ik haal de plaats slechts aan wegens hare juistheid in geografische beschouwing.

Met tal van wereldlijke en geestelijke goederen zijn ongetwijfeld sedert oude tijden ook paarden uit Hindoëstân, met name Zuid-Indië, naar de oostelijke eilanden overgevoerd. Trouwens de naam wijst hier op. Koeda toch is geen inlandsch woord; het gaat terug op het Sanskrit *ghoṭa* (Hindoëstânî *ghôṭâ*) dat, naar de in de belangrijkste der Drâvidische talen voorkomende methode van verzachting eener tenuis tusschen twee klinkers, in den Dekkhan *koḍa* (met verscherping der beginmedia, ook naar Drâvidischen, — speciaal Tamiltrant) is uitgesproken geweest. In het Tamil zijn tegenwoordig de vormen *koedirai* en *kôḍam*.¹

Wanneer het algemeene woord voor paard uit Zuid-Indië afkomstig is, is het niet meer dan waarschijnlijk dat een term waarmede een bijzonder ros, en nog wel van Perzische afstamming, aangeduid wordt in het zelfde gebied thuis behoort. En uit welke andere taal dan het Tamil, de handelstaal van Zuid-Hindoëstân zoude het woord zijn ontleend? Immers noch in de oude Hindoetaal, het Sanskrit, noch in de moslimsche taal bij uitnemendheid: het Arabisch, noch in de beide door haar beïnvloede talen welke den islâm naar het verre Oosten hebben gedragen: het Perzisch en het Hindoëstânî, is het woord te vinden.

De Maleische tekst doet ons zien dat *sġmbġrani* een titel (*galar*) van het paard is; de tweede der aangehaalde plaatsen heeft eene opvolging van woorden — *koeda galak, kġlaboe sġm-*

¹ De door Prof. Veth, o. c. bl. 6, noot ¹ opgegeven vorm *kôḍagam* (lees *kāḍogam*) is de Tamil-vorm van het Sanskrit *ghoṭaka*.

bĕrani, anak koeda parasi — welke doet veronderstellen dat kĕlaboe en sĕmbarani synoniemen zijn. Indien dit juist is, zoude het paard als uitlandschen naam (galar) sĕmbĕrani = „de grauwe“, of, zooals ik boven veronderstelde, = „de rossige“ hebben.

„Rossige“ is in het Tamil cem, hetgeen rood in het algemeen kan aanduiden. Cembaḍai beduidt: rossige, blonde haren, cembalam (van paḷam, het Skrt. phala): nog niet rijpe, dus geelachtige, vruchten, cemmaṛi: rose, weinig wol hebbende schapen.

Verder is er een tweetal Tamilwoorden dat ééne ontwikkeling van beteekenissen heeft: poeṛam en poeṛaṇi. Beide beduiden: het uitwendige, de buitenkant, de kant, het buitenste, de schors, de huid.

Wanneer de p, niet verdubbeld, na de m komt, wordt zij als b uitgesproken; zoo werd — zie boven — cem + paḷam = cembalam; zou zoude cem + poeṛaṇi = rossige huid, cemboeṛaṇi worden. De gemouilleerde s, waarmede het woord begint, wordt in het Maleisch nu eens s, dan eens tj (meermalen wees ik in kleine opstellen over ontleende woorden hierop), wat aan verschil in tijd en meer nog aan verschil in plaats van herkomst bij het overnemen van woorden uit het uitgestrekte Tamilgebied te danken is. Cemboeṛaṇi blijft in het Maleisch nagenoeg onveranderd — de ṛ door r en de ṇ door n weêrgegeven —: sĕmboerani, wat naar de gewone klankwet van verzwakking in de antepaenultima sĕmbĕrani moest worden, in welks eerste syllabe de ě volkomen aan de korte e van het Tamilwoord beantwoordt.

Indien dit alles juist is, verklaart zich de schrijfwijze parasi, met een alif, in stede van parsi, het gewone Maleische woord voor „Perzisch“; het Tamilwoord daarvoor is drielettergrepig: pâraci.

Het woordje cem voor „rood“ is in het Maleisch niet overgenomen; het komt er slechts voor als eerste deel van tjenggalnir = roode plomp (Zie Tijdsch. v. Ind. Taal, Land- en Volk. deel XLV, bl. 107); de beteekenis van den geheelen term moest dus allengs verloren gaan, en het begrip sĕmbĕrani moest een bovennatuurlijk begrip worden. Zoo ontstonden de beteekenissen: wonderpaarden, gevleugelde paarden, waarvan in het aangehaalde gedeelte der kroniek van Pasai geen sprake is.

De proef op de som zoude geleverd worden, wanneer kon worden aangetoond dat in Zuid-Indië Perzische bastaards van rossige kleur (vossen) werkelijk als een bijzonder soort gegolden hebben. Dit

zakelijk bewijs kan ik niet verschaffen, doch ook zonder dat meen ik dat de etymologie cembōerani — sēmboerani — sēmbērani = rossig paard mogelijk is.

Een merkwaardige tegenhanger van dit woord is het tweetal namen waarmede in het Javaansch wonderpaarden worden genoemd: kalisahak en sĕkardijoe. Beide zijn langen tijd verkeerd verklaard geworden, totdat ik van het eerste kon aanwijzen dat de beteekenis, in het Perzisch, niets anders dan wit paard, schimmel van Isaäk, van het tweede, mede in het Perzisch, rood paard, bastaard van een dīv (boozen geest) is.¹

En zoo meen ik van koeda sēmbērani thans te hebben aangetoond dat zijn oorspronkelijke beteekenis is: rossig paard, en, volgens den aangehaalden tekst, : bastaard van een Pers.

¹ Zie Prof. Veth, o. c. bl. 96 en 97 en mijn De Roman van Emir Hamza bl. 112 en 115.